

Debreceni Egyetem
Gazdaságtudományi Kar

TUDOMÁNYOS DIÁKKÖRI DOLGOZAT

A labdarúgó játékvezetők motivációjának vizsgálata

Case study of referees' motivation

Debrecen

2023.10.24

Összefoglaló

Labdarúgó játékvezetők motivációs vizsgálata

Case study of referee's motivation

A labdarúgás a világ legnépszerűbb sportágának mondható könnyű elérhetősége miatt. Rengeteg tanulmányt készítettek a labdarúgással kapcsolatban, azonban a mérkőzések egyik fontos résztvevőjéről, a játékvezetőkről ritkán esik szó. Kutatásomban ezért szeretném bemutatni a játékvezetők emberi és szakmai oldalának jellemzőit. Meg szeretném tudni vajon milyen motivációs tényezők és személyiség jegyek szükségesek ahhoz, hogy valaki jó játékvezető legyen.

A kutatásomban 5 különböző kategóriájú játékvezetővel készítettem interjút, hogy megtudjam, hogy nemzetközi, NB I-es, NB II-es NB III-as és vármegyei szinten működő játékvezetőknek mi jelent motivációt. Emellett elemeztem az anyagi juttatások alakulását az elmúlt tíz év kapcsán az aktív játékvezetői létszám alakulásával összevetve. Kutatásom eredményeiből kiderült, hogy a magasabb osztályú játékvezetők motivációja inkább már a mérkőzés élvezete, míg az alacsonyabb szinten működőké a magasabb szintre történő feljutás lehetősége. Fontos kutatási eredmény még, hogy a jövedelem jelentős növekedése nincs hatással a játékvezetők számának alakulására. Emellett sikerült összegyűjtenem, mi szükséges ahhoz, hogy valakiből profi játékvezető lehessen.

Tartalom

Összefoglaló.....	1
Bevezetés	3
1.Témafelvetés.....	3
2. Szakirodalmi áttekintés	4
2.1 A labdarúgás szabályalkotása	4
2.2 Játékvezetést érintő szabálmódosítások.....	4
2.3 Játékvezetők képzése.....	5
2.4 A játékvezetők személyisége.....	6
3. Anyag és módszer.....	7
3.1 Vizsgálati módszerek.....	7
3.2. A vizsgálat anyaga	7
4. Eredmények és azok értékelése.....	8
4.1 Interjúk eredménye	8
4.2 Dokumentumelemzés eredménye.....	10
5. Következtetések és javaslatok.....	14
Összefoglalás	18
Irodalomjegyzék	19

Bevezetés

A labdarúgás a világ legnépszerűbb sportágának mondható könnyű elérhetősége miatt. Rengeteg tanulmányt készítettek a labdarúgással kapcsolatban, azonban a mérkőzések egyik fontos résztvevőjéről, a játékvezetőkről ritkán esik szó. A labdarúgásban én labdarúgó és futsal játékvezetőként tevékenykedem immár tíz éve, kutatásomban ezért szeretném bemutatni a játékvezetők emberi és szakmai oldalának jellemzőit. Meg szeretném tudni vajon milyen motivációs tényezők és személyiség jegyek szükségesek ahhoz, hogy valaki jó játékvezető legyen.

Dolgozatom első részében betekintést nyújtok a modern labdarúgás szabályrendszerébe és az igényekhez igazodó szabálmódosításokba, képzési rendszerbe.

Ezután részletesen bemutatom a játékvezetők személyiségének az alap pilléreit. Beleláthatunk egy ilyen elszigetelt társadalom egyéneinek személyiségébe és megismerhetjük mivel is jár játékvezetőnek lenni.

1.Témafelvetés

Vizsgálati témámnak a Magyar Labdarúgó Szövetség Játékvezetői társadalmának, a játékvezetők személyiségének és motivációjának vizsgálatát választottam.

Kutatásomhoz a következő hipotéziseket fogalmazom meg:

H1: A játékvezetők létszáma folyamatos növekedést mutat a játékvezetői bérezés növekedésével arányosan.

H2: A játékvezetők pénzbeli díjazása meghatározó motivációs erő az aktív játékvezetői tevékenységben.

H3: Minél magasabb osztályban működik a játékvezető, annál több időt, energiát igényel ez a munka.

H4: A Magyar Labdarúgó Szövetség Játékvezetői Bizottsága nagy hangsúlyt fektet a mentális egészség támogatására.

2. Szakirodalmi áttekintés

2.1 A labdarúgás szabályalkotása

A labdarúgás szabályainak változásai jelentős hatással lehetnek a játékra, mind a játékmenet, mind a játékosok és nézők élménye szempontjából. A támadójátékra ösztönző vagy a védekezési taktikát korlátozó szabálymódosítások több gólszerzési lehetőséget eredményezhetnek. A változások a játékosok biztonságának előtérbe helyezésére és a sérülések kockázatának csökkentésére irányulnak. A videós játékvezetői asszisztens (VAR) technológia bevezetése például lehetővé tette a játékvezetők számára, hogy felülvizsgáljanak és kijavítsanak bizonyos döntéseket, csökkentve az olyan hibák esélyét, amelyek befolyásolhatják a mérkőzés kimenetelét. Egyes változtatások a játéktílusok módosítását tehetik szükségessé, vagy megzavarhatják a kialakult normákat, ami nézeteltérésekhez és eltérő véleményekhez vezethet a hatékonyságukat illetően. A labdarúgásban a szabálymódosításokért az IFAB (International Football Association Board) felelős. Ez a sportág szabályalkotó testülete. A testület tagjai az Angol labdarúgószövetség (FA), a Skót labdarúgószövetség (SFA), Walesi labdarúgószövetség (FAW), az Ír labdarúgószövetség (IFA) és a FIFA testülete. A Board tagjai egyenként négy küldöttel képviseltethetik magukat, a tagok egy szavazattal, a FIFA négy szavazattal rendelkezik. A szabályváltozás elfogadásához hat szavazatra van szükség. A FIFA jóváhagyása nélkülözhetetlen bármilyen IFAB döntéshez (IFAB, 2023).

2.2 Játékvezetést érintő szabálymódosítások

Legelőször 1970-ben a Mexikói Világbajnokságon került bevezetésre a sárga és piros lap használata, amellyel próbálták segíteni a játékvezetők munkáját (*Hepp, 1952*).

1993-ban bevezették a tartalék játékvezetőt a nemzetközi és élvonalbeli mérkőzéseken. Feladatuk a kispadok felügyelete, a cserék lebonyolítása. Illetve kötelessége a játékvezető munkájának segítése kívülről (*Bartha, 2006*).

1994-ben a FIFA kialakítja a partbíró és játékvezető keretet. Ez annak segített, hogy aki egész évben ugyanazt a feladatot látja el, magasabb minőségű munkát képes végezni (*Bartha, 2006*). Ebben az évben a les szabály módosításával a játékvezető asszisztensek feladatának jelentőségét és a támadó szellemű labdarúgást helyezték előtérbe.

A 2000-ben történt szabálymódosítással az IFAB további jelentős feladattal ruházta fel a játékvezető asszisztenseket. Ezentúl a feladatuk közé tartozott a szabálytalanságok jelzése, ha jobb pozícióban helyezkedtek el, mint a játékvezető, illetve a kapus felügyelete büntetőrúgások során, hogy a kapus elmozdult-e a gólvonalról és hogy a labda áthaladt teljes terjedelmével a gólvonalon (*Bartha, 2006*).

2007-ben bevezetésre került a VAR (Video Assistant Referee) az AVAR (Assistant Video Assistant Referee) és az RO (Replay Operator). A VAR-t alkalmazó mérkőzéseken szükséges kijelölni egy videó szobát (VOR) és egy felülvizsgálati területet (RRA). Magyarországon azonban csak a 2021/2022-es szezonban került bevezetésre, előtt nálunk az alapvonalai játékvezetőket alkalmazták.

2.3 Játékvezetők képzése

A világon az összes hivatalos mérkőzést játékvezetők vezetik, akiknek feladata, hogy érvényt szerezzenek a labdarúgás játékszabályainak. A játékvezetőnek a mérkőzésen hozott döntései véglegesek. Ha a játékvezető felismeri, hogy a döntése téves, akkor azt csak akkor változtathatja meg, ha a játék még nem indult újra, vagy nem jelezte az első vagy második félidő végét.

A következőkben a játékvezető képzés hazai gyakorlatát mutatom be (1. ábra).

1. ábra: Játékvezetői képzési lépcső

Forrás: MLSZ: Alaptanfolyami tájékoztató (2023)

Az alapfokú játékvezető tanfolyam jelenleg egy 65 órás képzésből áll, ami most változáson megy keresztül és a következő tanfolyami időszakban 40 órára módosul. Ez vizsgával zárul, amely elméleti (szóbeli és írásbeli) és gyakorlati (edzőmérkőzés vezetése, fizikai felmérés) részekből tevődik össze. Az alapképzést teljesítő játékvezetők a vizsga után vármegyei mérkőzéseken vesznek részt, ahol több korosztály bajnoksága is megtalálható. Ezután folyamatos tovább képzések, illetve tesztek után van lehetőség a tovább lépésre magasabb osztályokba. Fél évente minimum egy fizikai teszt kötelező, ami intervall tesztet

foglal magába, illetve egy szellemi teszten is részt kell venni minden egyes játékvezetőnek, ez a feltétele a mérkőzéseken való részvételnek MLSZ (2023).

2.4 A játékvezetők személyisége.

A játékvezetők döntései hatással vannak a játékosok viselkedésére és a játék végkimenetelére egyaránt (*Philippe et al., 2009*). A játékvezetők véleménye szerint nagy a fizikai sérülés kockázata és a mentális megterhelés (*Goldsmith & Williams, 1992*). A központban mégis a mentális egészség áll, mivel ez összefüggésbe hozható a kitartással, és a nyomáskezelés képességével (*Crust, 2007*). A mentális egészség a játékvezetők teljesítményével is összefüggésben áll (*Slack et al., 2013*).

A fizikai sérülések mellett a lemorzsolódás leggyakoribb okaként a munka és a magánélet összeegyeztethetetlenségét, a magasabb szinten való működés hiányát és az erőszakos incidensek jelenlétét mondták a játékvezetők (*Slack et al, 2013*). A megfelelő kommunikáció kulcsszerepet játszik a benyomás kialakításában (*Kenny, 1994*).

Tehát egyértelmű, hogy a labdarúgó játékvezetőnek magabiztosságot kell sugároznia ahhoz, hogy a játékszabályok alkalmazása során meg tudja teremteni a hitelességét. A játékvezetőknek egyensúlyt kell teremteniük a gyengeség és az arrogancia között (*Simmons, 2006*).

Wolfson–Neave (2006) arról számolt be, hogy a játékvezetők felsőbbrendűnek értékelik önmagukat, magabiztosnak látják magukat, tájékozottnak, határozottnak és becsületesnek.

A közelmúltban végzett tanulmányok valóban kimutatták, hogy az elit játékvezetők egyre nagyobb pszichológiai nyomásnak vannak kitéve a követelmények miatt (*Simmons, 2011*). Ezért valószínű, hogy az elképzelt felsőbbrendűség központi szerepet játszik a játékvezetésben és ezt a játékvezető szint határozza meg. Az elit játékvezetők belső mentális küzdési stratégiákra támaszkodnak (*Franck–Lang, 2014*). Az angol Premier League az egyik legsikeresebb bajnokságnak számít a világon (*Catteeuw et al., 2009*). Tekintettel az egyes mérkőzések fontosságára nem meglepő, hogy a játékvezetők felkészítése miatt nagy nyomás nehezedik labdarúgó szövetségre (*Sinnott, 2011*).

A játékvezetők képzésének javításának érdekében *Nevill et al., (2013)* azt javasolják, hogy a pszichológiai fejlesztés a játékvezetőknek a nyomással való megbirkózásban és a hazai pálya előnyének csökkentésében is fontos szerepet játszhat. Ezért fontos megérteni azokat a tényezőket, amik a játékvezetői teljesítményt érintő tényezők és fontos szerepet játszanak a teljesítmény javításában és a kiegészítő csökkentésében. Ha az egyéni különbségek szerepet játszanak a játékvezetői teljesítményben, hasznos lehet azonosítani azokat a speciális személyiségtényezőket, amelyek megkülönböztetik az elit játékvezetőket az alacsonyabb szinten működő játékvezetőktől.

3. Anyag és módszer

3.1 Vizsgálati módszerek

A vizsgálatom módszerei: interjú, és dokumentumelemzés volt.

Mélyinterjú az egyéni mélyinterjú a piackutatási interjúk speciális formája. A mélyinterjú kvalitatív kutatások közé tartozik. Négy szemközti eljárás. Célja a megismerés. Akkor használjuk leginkább, ha nem törekszünk számszerűsített adatokra. Nincs megfelelő tudásunk az adott témával kapcsolatban. Egyéni élményfeldolgozás, egyéni érték megismerésére törekszünk. Konkrétan egy személy véleményére, tapasztalataira vagyunk kíváncsiak nem szeretnénk általánosítani (*Lehota, 2001*).

A **dokumentum elemzés** a kvalitatív kutatási technikák módszere, amely széles körben alkalmazható. A dokumentumelemzés lényege a dokumentumokban található összefüggések, feltárása. Fontos kiemelni, hogy a dokumentumelemzés, akár önálló kutatási módszerként, akár más kutatási módszerekkel együtt is alkalmazható (*Kórodi et al., 2011*).

3.2. A vizsgálat anyaga

A **Magyar Labdarúgó Szövetség Játékvezetői Bizottsága** a magyar labdarúgás játékvezetői felügyeletéért és irányításáért felelős irányító testület. Ez egy speciális bizottság a szövetségen belül, amely a játékvezetők fejlesztésére, képzésére összpontosít. A bizottság feladata mérkőzések lebonyolítására szolgáló játékvezetők kijelölése. A bizottság választja ki és előlépteti a játékvezetőket teljesítményük, képességeik és potenciáljuk alapján. A játékvezetőket gyakorlati értékelések, alkalmassági tesztek és elméleti vizsgák kombinációjával értékeli.

Interjúmat a Magyar Labdarúgó Szövetség Játékvezetői közül öt fővel készítettem el. Az öt résztvevő közül egy fő vármegyei kerettag három országos kerettag, egy résztvevő pedig főállású hivatásos játékvezető. Ezzel láthatjuk majd, hogy mennyiben különbözik a játékvezetők motivációja, illetve a személyisége. A vizsgálatomat anonim módon kezelem a résztvevők védelme érdekében. A vizsgált személyek életkora 30-45 év között van átlagéletkoruk pontosan 35,6 év. Az NBII-es faluban élő játékvezetőn kívül mindegyikük városban él. Az NBIII-as kerettagságú játékvezetőn kívül, aki OKJ végzettséggel rendelkezik mindegyikük főiskolai vagy egyetemi tanulmányokat folytatott és diplomával rendelkezik.

A játékvezetők díjazására vonatkozó adatokat a mindenki számára elérhető Magyar Labdarúgó Szövetség által kiadott díjfizetési rend alapján elemeztem.

4. Eredmények és azok értékelése

4.1 Interjúk eredménye

A megkérdezettek összességében elégedettek voltak a képzéssel főleg az elméleti alapokat magas szintűnek gondolják, azonban többen a gyakorlati képzésen változtatnának, mivel ez adja meg az igazi tudás alapját.

Elmondható, hogy mindenki más miatt kezdte el a játékvezetést, azonban a közös pont megvan minden megkérdezettnél, az pedig a labdarúgás szeretete. A sport iránti szenvedélyük készíteti őket arra, hogy részesei legyenek a labdarúgásnak játékvezetőként, ezzel is hozzájárulnak a magyar labdarúgáshoz. Sokan korábban labdarúgóként is tevékenykedtek, de valamilyen okból váltottak és szeretnék ezen a pályán sikereket elérni.

A megkérdezettek a keretbesorolásukhoz kapcsolódó mérkőzéseken tevékenykednek nagy részt.

Az interjú alanyai nagyon motiváltak mondhatók mivel a FIFA és az NBI-es kerettagságú játékvezetőn kívül, akik már a legmagasabb szinten tevékenykednek mindenki megfogalmazta, hogy szeretne minél magasabb osztályokban tevékenykedni. Azonban jelenleg mindenki elégedett kerettagságával elmondhatjuk tehát, hogy tisztában vannak a saját képességeikkel és úgy gondolják a játékvezetői bizottság is jól méri fel a tudás szintjüket és ez alapján kategorizálja be őket.

A mérkőzés számokban nagy különbség mondható el, minél alacsonyabb osztályban tevékenykedik valaki, annál több mérkőzésen vesz részt. A vármegyei játékvezetőnél azért ennyire kirívóan magas ez a szám, mivel ezen a szinten nincs különválasztva játékvezetői és játékvezetői asszisztens keret, így mindkét poszton helyt állnak. Illetve magasabb osztályokban hétvégenként átlagosan egy mérkőzésen vesznek részt, míg a vármegyeiek mindkét hétvégi napon tevékenykednek, gyakran még hétköznapi napokon is és ezeken a napokon is a felnőtt mérkőzések előtt megrendezésre kerülő ifjúsági mérkőzéseken is ők működnek közre.

A fontos külső és a belső tulajdonságok meghatározására vonatkozó kérdést is megfogalmaztam. A sportos alkat mindenki számára fontos külső tulajdonság, ami nem meglepő mert ez elvárás is a bizottság részéről. Belső tulajdonságoknál is fellelhető közös álláspont, mivel a határozottság és a magabiztosság. A futballmérkőzések gyors iramúak és hevesek lehetnek, ezért a játékvezetőknek a játék során végig kell tartaniuk a fókuszot és a koncentrációt, olyan váratlan helyzeteket, vagy szabályértelmezéseket idézhetnek elő, amelyek gyors alkalmazkodást igényelnek a játékvezetőktől. Bízniuk kell képességeikben, és

határozottnak kell lenniük. Elemezniük kell teljesítményüket, meg kell határozniuk a fejlesztésre szoruló területeket, és visszajelzést kell kérniük az ellenőroktől.

Megállapítható, hogy valaki minél magasabb szinten tevékenykedik, annál jobb fizikai állapotra van szüksége. A magasabb szinten való működéshez rengeteg befektette időre és energiára van szükség. Speciális személyre szabott felkészülés követése az elvárt. Mivel minden egyes személy felépítése más így mindenkinek más edzés rendszert szükséges a legjobb fizikai állapot elérése céljából alkalmazni.

A fizikai és elméleti felkészültség mellett fontosnak tartottam a mentális képességekre vonatkozó kérdéseket is. A mentális felkészülés tekintetében, a nyugodtság és a stressztűrő képesség mindenkinél megjelenik. Azonban ezeket fejleszteni kell folyamatosan, mivel a játékvezetők is emberek, vannak jobb és rosszabb napjaik. Nem mindenki nyugodt jellem, így ezt tanulni kell és fejleszteni folyamatosan. Erre a szegmensre nincs konkrét kidolgozott módszer, amit a bizottság a játékvezetők számára biztosít. A fizikai és az elméleti képzést folyamatosan biztosítják, de ez a képesség fejlesztése hiányzik a képzés során. Pedig óriás szükség lenne ennek a tudatos fejlesztésére. Sajnos nem mindenki tudja magától ezt fejleszteni érdemes lenne erre megfelelő szakemberek alkalmazása egy komplex fejlesztő rendszer kialakításához. A sportpszichológus felkeresése csak a profi szemléletű játékvezetőknél megfigyelhető, pedig érdemes lenne mindenkinek dolgozni velük. Ezzel segítve a stressz feldolgozását, illetve relaxációs folyamatok megtanulását, pl. autogén tréningek által.

A vizsgálat során látható, hogy a minél magasabb szintű játékvezetők egyre több speciális fejlesztő és rehabilitáló tevékenységet végeznek. Nő a tudatosság a keretek növekedésével megegyezően és természetesen a magasabb jövedelem is meghatározó, mivel több anyagi lehetőségük van a speciális kezelések igénybevételére. Ezeket saját maguk finanszírozzák. Az erőnléti edző és a masször majdnem mindenkinél megjelenik, mint szakember. Azonban itt is látható, hogy minél magasabb szinten működik valaki annál több figyelmet fordít a tudatosságra és profi szakemberekkel kívánja elérni a maximumot. Itt az is látható, hogy ezeknek a térítése is elég magas, így csak a magasabb szinten működők, akik magasabb játékvezetői jövedelemmel rendelkeznek fordítanak erre nagyobb figyelmet.

A motiváció minden egyén számára más és más, azonban a játék szeretete mindenki számára közös. Mindenki másban találja meg a boldogságot a játékvezetést illetően. Megfigyelhető, hogy minél magasabb szinten vagy annál fontosabb a mérkőzések során már a társaság. Előtérbe kerülnek az emberi kapcsolatok a karrier építéssel szemben.

Többször szó esett a felkészülés milyen sok ráfordítást igényel, ideértve az anyagi dolgokat is. Így az anyagi juttatás fontosságára is rákérdeztem. Ez is egy motiváló tényező lehet.

Elmondható, hogy mindenki számára fontos az anyagi juttatás. Mivel költeni is szükséges erre a tevékenységre így érthető. Az elvégzett munka után jól esik az anyagi elismerés is, ha már a pályán nem minden esetben kapnak szakmai elismerést a csapatok, nézők stb. részéről.

4.2 Dokumentumelemzés eredménye

A játékvezetők díjazása az elmúlt 10 évben fokozatos növekedést mutat. Szeretném ennél a növekedésnek mértékét bemutatni évről évre a 1. táblázat segítségével.

Vizsgálatomban a férfi bajnokságokban szereplő első játékvezetők díjazását elemzem. A játékvezető asszisztensek, tartalék játékvezetők, illetve a további hivatalos személyek más díjazásban részesülnek.

Először az NBI-es felnőtt nagypályás játékvezetők díjazását vizsgálom: a 2011/2012-es szezonban az 1-es számú játékvezető díja 70.000 Ft volt ez a 2012/2013-as szezonra 80.000 Ft-ra emelkedett, ami 14%-os emelkedést jelent. A 2012/2013-as évad után a következő jövedelem emelkedés a 2016/2017-es szezonban következett be, amikor a 80.000 Ft-os díjazás 90.000 Ft-ra emelkedett ez 12%-os jövedelem emelkedést mutatva. Az NBI-es játékvezetők jövedelme ezután a 2021/2022-es szezonban emelkedett, azonban ekkor kiemelkedően magas mértékben a 90.000 Ft-os díjazás 150.000 Ft-ra nőtt, azaz, ez 66%-os emelkedés. Utoljára a 2022/2023-as szezonban volt emelés, ahol 150.000 Ft-ról 160.000 Ft-ra növekedett a díjazás, ez csupán 6%-os növekedés. Összesen a 2011/2012-es szezonhoz képest a 2022/2023-as szezonra 128 %-os növekedés történt az NBI-es játékvezetők bérezésében.

Az NBII-es felnőtt nagypályás játékvezető díjazását évenként összehasonlítva azt tapasztaljuk, hogy a 2011/2012-es szezonban az 1-es számú játékvezető díja 25.000 Ft volt, ez a 2012/2013-as szezonra 40.000 Ft-ra emelkedett, ami 60%-os emelkedést jelent. A 2012/2013-as évad után a következő jövedelememelkedés a 2016/2017-es szezonban következett be, amikor a 40.000 Ft-os díjazás 60.000 Ft-ra emelkedett, ez 50%-os jövedelememelkedés volt. Az NBII-es játékvezetők jövedelme ezután a 2021/2022-es szezonban a 60.000 Ft-os díjazásról 72.000 Ft-ra, ez 20%-os emelkedés volt. Ezután pedig a 2022/2023-as szezonban volt emelés, ahol 72.000 Ft-ról 77.000 Ft-ra növekedett a díjazás, ez csupán 6%-os növekedést jelentett. Összesen a 2011/2012-es szezonhoz képest a 2022/2023-as szezonra 208 %-os növekedés történt az NBII-es játékvezetők bérezésében.

Az NBIII-as felnőtt nagypályás játékvezető díjazása a következő képen alakult: a 2011/2012-es szezonban az 1-es számú játékvezető díja 21.000 Ft volt ez csak a 2016/2017-es szezonban változott meg 30.000 Ft-ra ez 43%-os emelkedést jelent. A 2016/2017-es évad után a következő jövedelem emelkedés a 2021/2022-es szezonban a 30.000 Ft-os díjazás 37.500 Ft-

ra ugrott ez 25%-os emelkedés. Ezután pedig utoljára a 2022/2023-as szezonban volt emelés, ahol 37.500 Ft-ról 40.000 Ft-ra növekedett ez csupán 6%-os növekedés. Összesen a 2011/2012-es szezonhoz képest a 2022/2023-as szezonra 90 %-os növekedés történt az NBIII-as játékvezetők bérezésében.

Az országos kerettagságú játékvezetők bérezése után áttérünk a vármegyei kerettagságú játékvezetők bérezésének változására. A Megyei I osztályú játékvezetők a 2011/2012-es szezonban 12.000 Ft-ot kaptak egy mérkőzésen való közreműködésért. Ez az összeg csak a 2018/2019-es szezonban emelkedett 12.000 Ft-ról 20.000 Ft-ra, ez 66%-os növekedést jelentett. Ezután a következő emelés pedig a 2022/2023-as szezonban következett be, ahol a 20.000 Ft-os összeg 28.000 Ft-ra emelkedett ez 40%-os növekedés. Összességében a 2011/2012-es szezonbeli 12.000 Ft-hoz képest a jelenlegi 28.000 Ft 133%-os növekedést jelent.

A Megyei II osztályú játékvezetők a 2011/2012-es szezonban 10.000 Ft-ot kaptak egy mérkőzésen való közreműködésért. Ez az összeg csak a 2018/2019-es szezonban emelkedett 10.000 Ft-ról 15.000 Ft-ra ez 50%-os növekedést jelentett. Ezután a következő emelés pedig a 2022/2023-as szezonban következett be, ahol a 15.000 Ft-os összeg 22.000 Ft-ra emelkedett ez 46%-os növekedés. Összességében a 2011/2012-es szezonbeli 10.000 Ft-hoz képest a jelenlegi 22.000 Ft 120%-os növekedést jelent.

A Megyei III-IV osztályú játékvezetők a 2011/2012-es szezonban 7.000 Ft-ot kaptak egy mérkőzésen való közreműködésért. Ez az összeg csak a 2018/2019-es szezonban emelkedett 7.000 Ft-ról 10.500 Ft-ra ez 50%-os növekedést jelentett. Ezután a következő emelés pedig a 2022/2023-as szezonban következett be, ahol a 10.500 Ft-os összeg 16.000 Ft-ra emelkedett ez 52%-os növekedés. Összességében a 2011/2012-es szezonbeli 7.000 Ft-hoz képest a jelenlegi 16.000 Ft 128%-os növekedést jelent.

Összesítve a vizsgált időszakban a játékvezetők bérezése a következő képen alakult.

NBI: 70.000 Ft-ról 160.000 Ft-ra ez 128 %-os növekedés.

NBII: 25.000 Ft-ról 77.000 Ft-ra ez 208 %-os növekedés.

NBIII: 21.000 Ft-ról 40.000 Ft-ra ez 90 %-os növekedés.

Vármegyei I: 12.000 Ft-ról 28.000 Ft-ra ez 133 %-os növekedés.

Vármegyei II: 10.000 Ft-ról 22.000 Ft-ra ez 120 %-os növekedés.

Vármegyei III-IV: 7.000 Ft-ról 16.000 Ft-ra ez 128 %-os növekedés.

Látható, hogy nem egységesen növekedett a bérezés, de szerencsére a szövetség minden osztályra gondol a bérek növelése céljából. (A fent említett összegek bruttó bérek ezekből mindenkinek adózniuk kell és a mérkőzésen a profi játékvezetőkön kívül mindenki megbízási szerződéssel működik.)

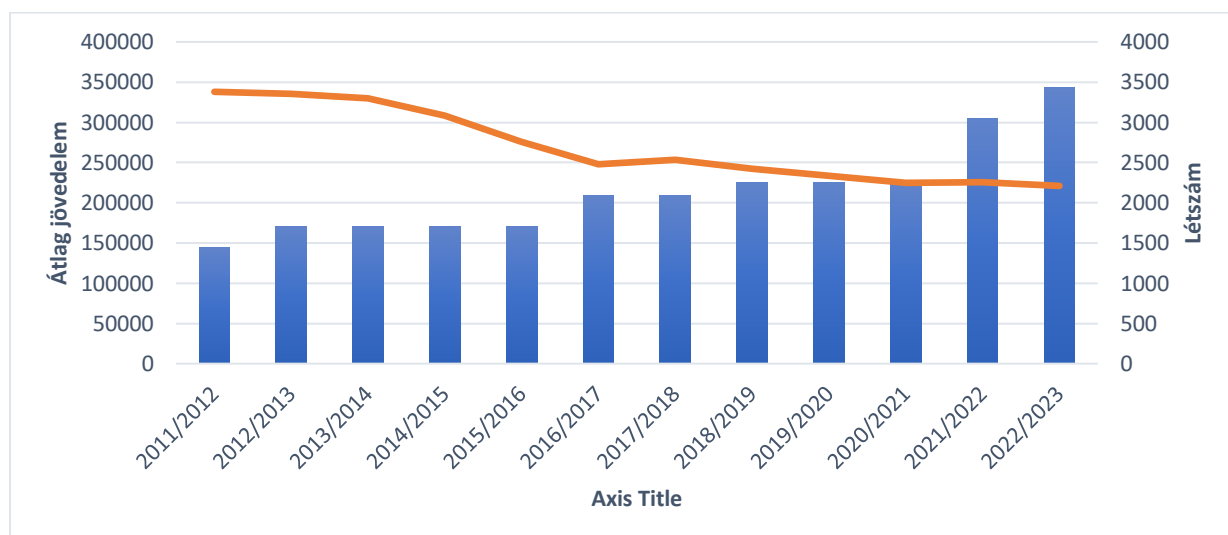
1. táblázat: Játékvezetői jövedelmek 2011-2023

	2011-2012	2012-2013	2016-2018	2018-2021	2021-2022	2022-2023
NB I. Férfi felnőtt nagypályás	70 000 Ft	80 000 Ft	90 000 Ft	90 000 Ft	150 000 Ft	160 000 Ft
		14 %	12 %		66 %	6 %
NB II. Férfi felnőtt nagypályás	25 000 Ft	40 000 Ft	60 000 Ft	60 000 Ft	72 000 Ft	77 000 Ft
		60 %	50 %		20 %	6 %
NB III. Férfi felnőtt nagypályás	21 000 Ft	21 000 Ft	30 000 Ft	30 000 Ft	37 500 Ft	40 000 Ft
			43 %		25 %	6 %
Megyei I. o. Férfi felnőtt nagypályás	12 000 Ft	12 000 Ft	12 000 Ft	20 000 Ft	20 000 Ft	28 000 Ft
				66 %		40 %
Megyei II. o. Férfi felnőtt nagypályás	10 000 Ft	10 000 Ft	10 000 Ft	15 000 Ft	15 000 Ft	22 000 Ft
				50 %		46 %
Megyei III., IV. o. és Tartalék férfi felnőtt nagypályás	7 000 Ft	7 000 Ft	7 000 Ft	10 500 Ft	10 500 Ft	16 000 Ft
				50 %		52 %

Forrás: Saját szerkesztés a Magyar Labdarúgó Szövetség Díjfizetési rendje alapján

A 2. ábra segítségével szeretném szemléltetni a játékvezetők díjazásának növekedésének átlagát osztályoktól függetlenül. Átlagot számoltam, mégpedig az NBI, NBII, NBIII, Vármegyei I, Vármegyei II, Vármegyei III-IV játékvezetők díjazását és a keretek számát figyelembe véve. Láthatjuk, hogy a 2011-es évhez képest duplájára emelkedett a játékvezetők díjazásának összege

A 2. ábrán látható az aktív játékvezetői létszám is 2012-től 2022-ig bezárólag. A létszám folyamatos csökkenő tendenciát mutat. Elmondható, hogy a játékvezetés nem tartozik a legnépszerűbb hivatások közé. A folyamatos kritika és stresszhelyzet miatt, illetve a negatív megítélésük is közre játszhat. A 2. ábrán megfigyelhetjük, hogy a díjazás folyamatos növekedésének hatására sem növekednek a létszám adatok. A kék oszlopok a jövedelmet mutatják, a sárga vonal pedig a létszám adatokat. Elmondható tehát a két tényező között nincs motivációs összefüggés. Hiába emelkedik az összeg a létszám folyamatosan csökken.

2. ábra: Jövedelem és létszámadat összefüggése a játékvezetőknél

Forrás: Saját szerkesztés

5. Következtetések és javaslatok

H1: A játékvezetők létszáma folyamatos növekedést mutat a játékvezetői bérezéssel arányosan.

A fent említett hipotézisem nem állja meg a helyét mivel a folyamatosan emelkedő játékvezetői díjazás ellenére is, folyamatos csökkenés látható az aktív játékvezetői létszám adatokban. Ezt a hipotézisemet elvetem.

H2: A játékvezetők pénzbeli díjazása meghatározó motivációs tényező az aktív játékvezetői tevékenységben.

Fontos szempont az anyagi juttatás, azonban az interjúk alapján elmondható, hogy nem emiatt lettek játékvezetők az interjúalanyok. Saját tapasztalatom alapján is elmondható, hogy a játékvezetés szeretete nélkül akármennyit is lehetne keresni nem vállalkozna valaki arra, hogy játékvezető legyen csak a juttatások miatt. Ezt a hipotézisemet is elvetem.

H3: Minél magasabb osztályban működik a játékvezető, annál több időt és nagyobb energiát igényel.

A kutatásomban egyértelműen kirajzolódott, hogy a profi szinten működő játékvezetők több időt és energiát fektetnek a játékvezetésbe, mint az alacsonyabb szinten működő társaik. Nagyobb kitartással, probléma megoldó képességgel és szilárdabb mentális képességekkel is bírnak. Ez az állítás nem meglepő, mivel a játékvezetőknek csakis saját magukra kell hagyatkozniuk, nem pedig olyan külső tényezőkre, mint például a szerencse vagy az időjárás. Legfontosabb a gyors ítéletek meghozatala anélkül, hogy engednének a nézők, az edző, vagy a játékosok befolyásolásának. Ezt a hipotézisemet elfogadom.

H4: A Magyar Labdarúgó Szövetség Játékvezetői Bizottsága nagy hangsúlyt fektet a mentális egészség támogatására.

Vizsgálatom során sajnos arra a következtetésre jutottam, hogy a Magyar Labdarúgó Szövetség Játékvezetői Bizottsága nem fektet hangsúlyt a játékvezetők mentális egészségének fejlesztésére. Ezt a hipotézisemet is elvetem.

Véleményem szerint a magas elvárások mellett a mentális egészséggel is kiemelten kellene foglalkozniuk. Saját tapasztalatom alapján sportpszichológusokat kellene alkalmazniuk ezzel is segítve a magas teljesítmény elérés és fenntartását. Egész évben folyamatos terhelés alatt vannak a játékvezetők minden héten mérkőzéseken vesznek részt, amelyek fokozott stresszhelyzetet teremtenek. Emellett évente több alkalommal fizikai és szellemi felmérésen kell teljesíteniük. Ez a folyamatos magas szintű elvárásoknak való megfelelés megterhelően hat

a mentális egészségre így ezeknek a feldolgozására és fejlesztésére kiemelkedő pszichológia felkészítésre és támogatásra lenne szükség.

A vizsgálatom során arra a következtetésre jutottam, hogy a labdarúgó játékvezetők mentális fejlődése fontos szempontja az eredményességüknek és a mérkőzések lebonyolításának. Íme néhány véleményem szerinti kulcsfontosságú pont, ami fejlesztést igényel a labdarúgó játékvezetők mentális fejlődésével kapcsolatban:

Döntési készség: Szellemi fejlődésükhöz hozzátartozik a döntéshozatali képességük csiszolása, amely magában foglalja a helyzetek felmérését, a szabályok értelmezését és megfelelő alkalmazását. A játékvezetőknek képesnek kell lenniük magabiztos és igazságos döntéseket hozni nyomás alatt.

Fókusz és koncentráció: A futballmérkőzések gyors iramúak és hevesek lehetnek, ezért a játékvezetőknek a játék során végig kell tartaniuk a fókusz és a koncentrációt.

Érzelmi kontroll: Fontos az érzelmi kontroll és rugalmasság fejlesztése, hogy a nagy nyomású helyzetekben nyugodtak és higgadtak maradjanak.

Kommunikációs készségek: A hatékony kommunikáció kulcsfontosságú a játékvezetők számára a játék irányításához és a kontroll megőrzéséhez. A játékvezetőknek képesnek kell lenniük hatékonyan megmagyarázni döntéseiket és kezelni a konfliktusokat a pályán.

Önreflexió és fejlesztés: A játékvezetőknek elemezniük kell teljesítményüket, meg kell határozniuk a fejlesztésre szoruló területeket, és visszajelzést kell kérniük az ellenőroktől. Ez a folyamat segít nekik a fejlődéshez, készségeik és tudásuk folyamatos fejlesztésében.

Alkalmazkodóképesség és rugalmasság: A futballmérkőzések olyan váratlan helyzeteket idézhetnek elő, amelyek gyors alkalmazkodást igényelnek a játékvezetőktől.

Magabiztosság és határozottság: A játékvezetőknek bízniuk kell képességeikben, és határozottnak kell lenniük a játékszabályok betartatásában.

Rugalmasság és megküzdés a nyomással: A játékvezetőknek képesnek kell lenniük a kudarcok utáni kilábalásra, valamint a fókusz és a teljesítmény megtartására.

A labdarúgó játékvezetők mentális fejlődése egy folyamatos folyamat, amely folyamatos tanulást, gyakorlást, igényel. Létfontosságú szerepet játszik abban, hogy képesek legyenek irányítani a mérkőzéseket, és hozzájárulnak a tisztességes és élvezetes játékélményhez.

A kutatás során megállapítható, hogy a játékvezetők személyisége nagymértékben változhat az egyéntől függően, de vannak közös vonások és jellemzők, amelyeket gyakran társítanak a játékvezetőkkel. Ezek közül néhány:

Méltányosság: A játékvezetőknek pártatlannak kell lenniük, és elfogulatlan döntéseket kell hozniuk a mérkőzés során.

Kommunikációs készségek: Tudniuk kell világosan és magabiztosan elmagyarázni döntéseiket a játékosoknak, az edzőknek. Képesnek kell lenniük a konfliktusok kezelésére.

A játék ismerete: A játékvezetőknek alaposan ismerniük kell a sportág szabályait és előírásait. Ezeket a szabályokat helyesen kell tudniuk értelmezni és alkalmazni a játék során.

Alkalmazkodóképesség: A játékvezetők gyakran találkoznak váratlan helyzetekkel a játék során. Gyorsan alkalmazkodniuk kell, és megfelelő döntéseket kell hozniuk.

Magabiztosság: A játékvezetőknek határozottnak kell lenniük, és képesnek kell lenniük betartani a játékszabályokat. Meg kell őrizniük az irányítást a játék felett nézeteltérés esetén is.

Következetesség: A következetesség kulcsfontosságú a játékvezetők számára. A játékosok és az edzők ugyanazokat várják el a játék során.

Rugalmasság: Képesnek kell lenniük kezelni a nyomást és a kritikát anélkül, hogy az befolyásolná a teljesítményüket.

Fontos megjegyezni, hogy minden játékvezető egyedi, és ezeknek a tulajdonságoknak különböző kombinációit mutathatja fel.

Az elit játékvezetők kontrollja nagyobb és a felsőbbrendűnek tartják magukat a kollégáiknál. Ezek a különbségek szükségesek magasabb játékvezetői szintekre való előre lépéshez azonban ezeket nehézkes értelmezni ok-okozati összefüggés tekintetében. Lehet, hogy ezek fix, stabil, állandó személyiségjegyek, amelyek egész életük során jellemzők voltak az egyénekre, és ténylegesen elősegítették és motiválták az előmenetelüket. Másrészt lehetséges, hogy a képzés programok és egyes játékvezetők tapasztalatai hatással vannak a diszpozícióikra, fokozva a magas szintű játékvezetéshez szükséges tulajdonságokat. Az egyéni és a környezeti tényezők kölcsönhatása vezet oda, hogy egyes egyének jobb teljesítményt nyújtanak, míg másoknak nem sikerül a legmagasabb szintre való előre lépésük, vagy egyszerűen csak elégedettek azzal, hogy a jelenlegi szintjükön tevékenykednek. Ennek ellenére az elit játékvezetők professzionalizálódásának hatását nem lehet figyelmen kívül hagyni. A 2013/2014-es szezontól kezdve létrejött a profi játékvezetői keret akik a képzésért és mentorálásért felelősek.

A média, a csapatok és a szurkolók egyre növekvő igényei miatt a játékvezetőknek hibátlanul kell teljesíteniük a minden alkalommal, az irányító testületekre nehezedő nyomás, hogy magas színvonalú játékvezetőket állítsanak ki óriási. Még ha egyes személyiségjegyek viszonylag stabilak is, lehetséges, hogy a vonatkozó tulajdonságok képzéssel elsajátíthatók és fejleszthetők. A tanulmányok arra utalnak, hogy a játékvezetés fontos aspektusai fejleszthetők

és javíthatók. Sajnos a közzétett a játékvezetőkkel kapcsolatos ilyen programokat leíró tanulmányok ritkák. Függetlenül attól, hogy az egyének a játékvezetői pályafutásuk kezdetén különleges stabil jellemzőkkel rendelkeznek, vagy a munkájuk során szerzett tapasztalataik révén alakulnak ki, valószínű, hogy e speciális csoport számára kidolgozott pszichológiai programok rendkívül értékesek.

A játékvezető motivációja is számos tényezőből fakadhat, beleértve a személyes érdeklődést, a sport iránti szeretetet, a játékhoz való hozzájárulás vágyát és a felelősségérzetet. Íme néhány gyakori motiváció a játékvezetők számára:

A sport iránti szenvedély: Sok játékvezető őszintén szereti azt a mérkőzést, amit vezet. Lehet, hogy maguk is üzték a sportot. A sport iránti szenvedélyük készteti őket arra, hogy részt vegyenek és hozzájáruljanak a játékhoz.

Hozzájárulás a játékhoz: A játékvezetők döntő szerepet játszanak a fair play biztosításában és a játék integritásának megőrzésében. Megértik, hogy döntéseik hatással vannak a mérkőzések kimenetelére a játékosokra és a nézőkre is egyaránt. A játékhoz való hozzájárulás és a változás lehetősége jelentős motivációt jelenthet a játékvezetők számára.

Felelősségérzet: A játékvezetők megértik szerepük fontosságát a sportág szabályainak és előírásainak betartásában. Felelősséget éreznek azért, hogy a játékot tisztességesen és biztonságosan játsszák. Ez a felelősség arra készteti őket, hogy folyamatosan fejlesszék készségeiket és pontos döntéseket hozzanak.

Személyes fejlődés: A játékvezetés kihívásokkal teli és kifizetődő élmény lehet a játékvezetők számára. Lehet, hogy a személyes tanulás és fejlődés lehetőségének tekintik. A játékvezetés lehetővé teszi számukra, hogy fejlesszék döntéshozatali képességeiket, kommunikációs készségeiket és nyomáskezelési képességüket, ami az élet különböző területein értékes lehet.

Közösség és bajtársiasság: A játékvezetők motivációt találhatnak a bajtársiasságban és az összetartozásban, ami azzal jár, hogy részei ennek a közösségnek. Élvezhetik azokat a kapcsolatokat, amelyeket másokkal építettek ki, akik osztoznak a sport iránti szenvedélyükben.

Személyes elégedettség: A játékvezetők személyes megelégedést találhatnak a mérkőzés sikeres lebonyolításában. A nehéz döntések meghozatalának, a kihívást jelentő helyzetek kezelésének és a játék feletti kontrollnak a képessége kielégítő és kifizetődő lehet a játékvezetők számára.

Összefoglalás

Sportközgazdász szakos hallgatóként és nem mellesleg labdarúgó játékvezetőként hálás vagyok, hogy egy ilyen keveset vizsgált témát vizsgálhattam dolgozatom elkészítése során. Kutatásom során fontos információkat tudtam meg amit a való életben játékvezetőként is pozitívan tudok majd hasznosítani, illetve mások számára is segítséget nyújthatok.

Dolgozatom első részében fontos volt megemlítenek a szabályok fontosságát, illetve a mai modern elvárásokhoz alkalmazkodó kiemelkedő szabálymódosításokat. Ezután bemutattam magának a játékvezetői létnek a képzési lépcsőit elvárásait. Ez alapján mindenki megtudhatja mivel is jár játékvezetőnek lenni. A Játékvezetői létszám és díjazás közötti összefüggést vizsgáltam, ami meglepő eredményt hozott. Végül rátértem a dolgozatom fő kérdéskörére a játékvezetők személyiségének és motivációjának vizsgálatára. Ehhez kutatási eszköznek az interjút és a dokumentumelemzést választottam.

Nagyon érdekes volt az 5 különböző osztályban szereplő játékvezető megkérdezése, mivel láthatjuk mennyire különbözőek vagyunk, mégis hasonló elvárásokat fogalmazunk meg. Mindegyikük esetében a játékvezetésben a legfőbb motivációjuk a labdarúgás szeretete volt. Mindegyikük kiemelte, hogy a természetes, hogy a labdarúgó játékvezetők sportos külsővel rendelkezzenek, hiszen ez a tevékenység komoly fizikai felkészülést igényel. Belső tulajdonságok közül a határozottságot, a magabiztosságot, a gyors és pontos döntéshozatalt, a koncentrálttságot jelölték meg a legfontosabb személyiségjegyeknek. A kutatásomból kiderült, hogy a magasabb szinten működő játékvezetők több időt és energiát fektetnek a játékvezetésbe, mint az alacsonyabb szinten működő társaik. Nagyobb kitartással, problémamegoldó képességgel és szilárdabb mentális képességekkel is bírnak. Sajnálattal vettem tudomásul, hogy az MLSZ Játékvezetői Bizottsága a mentális képességek szinten tartásához, fejlesztéséhez nem járul hozzá, egyik fő javaslatom ennek megváltoztatása lenne. Annál is inkább, mert ez esetleg segítene a pályán tartani a játékvezetőket, esetleg nagyobb kedvvel kezdenék meg a pályakezdő játékvezetők is tevékenységüket, ha ez a lehetőség a rendelkezésükre állna.

Dokumentumelemzéssel bemutattam, hogyan emelkedtek a játékvezetői juttatások 2011-től napjainkig. Meg kellett állapítanom, hogy fontos szempont lehet az anyagi juttatás, azonban vizsgálataim alapján elmondható, hogy nem emiatt lesz valaki játékvezető.

Vizsgálatommal véleményem szerint iránymutatást sikerült készítenem azon játékvezetők részére, akik a magasabb osztályok felé vágynak. Az elemzést követően igyekeztem olyan javaslatokat, észrevételeket megfogalmazni, melyek véleményem szerint tovább növelhetnék a játékvezetők tevékenységének magas szintű sikerességét.

Irodalomjegyzék

- Bartha, Cs. (2006): A játékvezető szakmai teljesítménye és szerepvállalása a mai labdarúgásban. http://old.semmelweis.hu/wp-content/phd/phd_live/vedes/export/barthacsaba.d.pdf (Letöltés ideje: 2023. 10. 08.)
- Catteeuw, P.–Helsen, W. –Gilis, B. –Wagemans, J. (2009). Decision-making skills, role specificity, and deliberate practice in association football refereeing. *Journal of Sports Sciences*, 27, 1125-1136. <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/02640410903079179> (Letöltés ideje: 2023. 09. 27.)
- Crust, L. (2007): Mental toughness in sport: A review. *International Journal of Sport and Exercise Psychology*, 5, 270-290. <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/1612197X.2007.9671836> (Letöltés ideje: 2023.09.27.)
- FIFA (2023): <https://www.fifa.com/about-fifa> (Letöltés ideje: 2023. 10. 08.)
- Focibiro.hu. (2023). <https://focibiro.hu/megyek.php?data=letszam-evad> (Letöltés ideje: 2023.09.26)
- Franck, E. –Lang, M. (2014): A theoretical analysis of the influence of money injections on risk taking in football clubs. *Scottish Journal of Political Economy*, 61(4), 430-454. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/sjpe.12052> (Letöltés ideje: 2023. 09. 27.)
- Goldsmith, P.A. –Williams, J.M. (1992): Perceived stressors for football and volleyball officials from there rating levels. *Journal of Sport Behavior*, 15, 106-118. <https://www.proquest.com/openview/ca26194d6138ff76831591c0ab380eca/1?cbl=1819738&pq-origsite=gscholar&parentSessionId=d1YjHZlyy3rggsXkOIWs6vVltt2ckZ%2FAETbvfh0f%2FMU%3D> (Letöltés ideje: 2023.09.27.)
- Hepp, F. (1952): A labdarúgás története. Magyar Testnevelési Egyetem. Budapest. 28. p.
- Kenny, D. A. (1994): Interpersonal perception: A social relations analysis. Guilford Press. Kórody et al. (2011): Turizmus kutatások módszertana, Pécsi Tudomány Egyetem, Pécs ISBN: 978-963-642-431-2
- Lehota, J. (2001): Marketingkutatás az agrárgazdaságban, Mezőgazda Kiadó, Budapest ISBN: 963-935-825-8
- Magyar Labdarúgó Szövetség (2022): Alaptanfolyami tájékoztató
- Magyar Labdarúgó Szövetség (2023): Díjfizetési rend <https://dokumentumtar.mlsz.hu/doc/szabalyzatok/dijfizetesi-rend> (Letöltés ideje: 2023. 10. 16.)
- Magyar Labdarúgó Szövetség (2023): <https://futballtortenelem.mlsz.hu/> (Letöltés ideje: 2023. 10. 08.)
- Nevill, A.M. –Webb, T. –Watts, A. (2013): Improved training of football referees and the decline in home advantage post-WW. *Psychology of Sport and Exercise*, 14, 220-227. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S146902921200129X> (Letöltés ideje: 2023. 09. 27.)
- Philippe, F.L.–Vallerand, R.J.–Andrianarisoa, J.–Brunel, P. (2009): Passion in referees: examining their affective and cognitive experiences in sport situations. *Journal of Sport and Exercise Psychology*, 31, 77-96. <https://journals.humankinetics.com/view/journals/jsep/31/1/article-p77.xml> (Letöltés ideje: 2023.09.27.)
- Simmons, P. (2006): Tackling abuse of officials: Attitudes and communication skills of experienced football referees. ANZCA, Empowerment, Creativity and Innovation: Challenging Media and Communication in the 21st Century. <https://researchoutput.csu.edu.au/ws/portalfiles/portal/9675210/PID%26%2320%3B10476%26%2320%3Bpre-pub.pdf> (Letöltés ideje: 2023.09.27.)
- Simmons, P. (2011): Competent, dependable and respectful: Football refereeing as a model for communicating fairness. *Ethical Space-International Journal of Communication Ethics*, 8(3), 33. <https://researchoutput.csu.edu.au/en/publications/competent-dependable-and-respectful-football-refereeing-as-a-mode> (Letöltés ideje: 2023.09.27.)
- Sinnott, J. (2011): Referees in the spotlight. Retrieved July 24th 2017 from <http://news.bbc.co.uk/sport1/hi/football/9379989.stm> (Letöltés ideje: 2023. 09. 27.)
- Slack, L. A.–Maynard, I. W.–Butt, J.–Olusoga, P. (2013): Factors underpinning football officiating excellence: perceptions of English Premier League referees. *Journal of Applied Sport Psychology*, 25, 298-315. <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/10413200.2012.726935> (Letöltés ideje: 2023. 09. 27.)
- The Fédération internationale de football association. (2022): Laws of the Game 2022/2023. https://dokumentumtar.mlsz.hu/file/dokumentumtar/3794/file/szabalykonyv_2022-2023.pdf (Letöltés ideje: 2023.09.26.)
- The International Football Association Board. (2023): <https://www.theifab.com/background/> (Letöltés ideje: 2023. 10. 08.)
- The International Football Association Board. (2017): Video Assistant Referees (VARs) Experiment. <https://web.archive.org/web/20170427192145/http://www.knvb.nl/downloads/bestand/9844/var-handbook-summary> (Letöltés ideje: 2023. 09. 26.)
- The Union of European Football Association (2023): <https://www.uefa.com/insideuefa/about-uefa/what-uefa-does/> (Letöltés ideje: 2023. 10. 08.)
- Wolfson, S.–Neave, N. (2007): Coping under pressure: Cognitive strategies for maintaining confidence among soccer referees. *Journal of Sport Behavior*, 30, 232-247. <https://nrl.northumbria.ac.uk/id/eprint/3301/> (Letöltés ideje: 2023. 09. 27.)